

सर्वतंत्रसाधारणानहिंसाप्रधानान्मोक्षधर्मान्श्रुत्वा राज्ञा तदनुष्ठानं दुःशकमिति मनवानः पृच्छति कथमिति ॥ १ ॥ सर्वस्यासारतां भावयन्नेव संगपाशाद्विमुच्यत इति वक्तुमाख्यायिका मुखेनाह अत्रेति ॥ २ ॥
॥ ३ ॥ संपदं उपदेशयोग्यताश्रियं ॥ ४ ॥ सक्तेति सक्ता विषयनिमग्ना सा चासौ बुद्धिश्च अशांतश्चासौ आत्मा च तृष्णा कुलं मनः तत्तद्वयं चिकित्सितुं मशक्यं न स शक्यश्चिकित्सितुं मिति पाठांतरे स्पष्टोर्थः
सितो बद्धः ॥ ६ ॥ सकर्णकेन शिरसेत्येताभ्यां पदाभ्यां सावधानेन जीवतेत्यर्थो लक्ष्यते ॥ ७ ॥ निवेश्यदारैः संयोज्य ॥ ८ ॥ परार्थं अंतिमं पुरुषार्थं मोक्षं प्रजहित्य ज ॥ ९ ॥ १० ॥ कृतकौतूहलः छिन्नौ

युधिष्ठिर उवाच कथं न युक्तः पृथिवीचरे दस्मद्विधो नृपः ॥ नित्यैकेश्वरगुणैर्युक्तः संगपाशाद्विमुच्यते ॥ १ ॥ भीष्म उवाच अत्र ते वर्तयिष्येह मिति हासं पुरातनं ॥ अरिष्टनेमिना प्रोक्तं सगराया नु पृच्छते ॥ २ ॥ सगर उवाच किं श्रेयः परमं ब्रह्मन् कृत्वेह सुखमश्नुते ॥ कथं न शोचेन्न क्षुभ्येदेतदिच्छामिवेदितुं ॥ ३ ॥
भीष्म उवाच एवमुक्तस्तदा तार्क्ष्यः सर्वशास्त्रविदां वरः ॥ विबुध्य संपदं चाश्र्यां सद्वाक्यमिदं ब्रवीत् ॥ ४ ॥ सुखं मोक्षसुखं लोकं न च मूढो वगच्छति ॥ प्रसक्तः पुत्रपशुषु धनधान्यसमाकुलः ॥ ५ ॥ सक्तबुद्धिरशांतात्मानशक्यं तच्चिकित्सितुं ॥ स्नेहपाशसितो मूढो न समो क्षायकल्पते ॥ ६ ॥ स्नेहजानिहते पाशान्वक्ष्यामि शृणुता न्मम ॥ सकर्णकेन शिरसा शक्याः श्रोतुं विजानता ॥ ७ ॥ संभाव्य पुत्रान्कालेन यौवनस्थान्निवेश्य च ॥ समर्थान् जीवने ज्ञात्वा मुक्तश्चरयथा सुखं ॥ ८ ॥ भार्यापुत्रवतीं वृद्धां ललितां पुत्रवत्सलां ॥ ज्ञात्वा प्रजहि कालेन परार्थमनुदृश्य च ॥ ९ ॥ सापत्यो निरपत्यो वा मुक्तश्चरयथा सुखं ॥ इन्द्रियैरिन्द्रिया र्थास्त्वमनुभूय यथा विधि ॥ १० ॥ कृतकौतूहलस्तेषु मुक्तश्चरयथा सुखं ॥ उपपत्यो पलब्धेषु लोकेषु च समो भव ॥ ११ ॥ एष तावत्समासेन तव संकीर्तितो मया ॥ मोक्षार्थो विस्तरेणाथ भूयो वक्ष्यामि तच्छृणु ॥ १२ ॥ मुक्ता वीतभया लोके चरंति सुखिनो नराः ॥ सक्तभावा विनश्यंति नरास्तत्र न संशयः ॥ १३ ॥ आहारसंचयाश्चैव तथा कीटापि पीलिकाः ॥ असक्ताः सुखिनो लोके सक्ताश्चैव विनाशिनः ॥ १४ ॥ स्वजनेन च ते चिंता कर्तव्या मोक्षबुद्धिना ॥ इमे मया विनाभूता भविष्यंति कथं त्विति ॥ १५ ॥ स्वयमुत्पद्यते जंतुः स्वयमेव विवर्धते ॥ सुखदुःखे तथा मृत्युं स्वयमेवाधिगच्छति ॥ १६ ॥

रुक्म्यः कर्हि सायां भवादिस्तस्य निष्ठायां कृतमिति रूपं उपपत्त्या यदृच्छया उपलब्धेषु लोकेषु विषयेषु समो रागे द्वेषहीनः ॥ ११ ॥ एष भोगपूर्वकस्यागः मोक्षार्थो मोक्षप्रयोजनः ॥ १२ ॥ मुक्ताश्छिन्नस्नेहपाशाः सक्तभावाः विषया सक्तचित्ताः ॥ १३ ॥ उक्तेर्धेदृष्टांतमाह आहारेति आहारं संचिन्वन्ति सगृह्णन्ति तादृशाः कीटादयोनश्चरंति न त्वसंयह्णिण इत्यर्थः ॥ १४ ॥ ननु वृद्धौ च मातापितरौ साध्वी भार्या सुतः शिशुः अप्यकार्यं शतं कृत्वा भर्तव्या मनुरब्रवीदिति स्मृतेः संयहं विना कथं मात्रादिजीवनं स्यादित्याशंक्याह स्वजनेन इति चिन्तिः यथा उत्पत्त्यादिकं तत्कर्मधीनमेवं भोजनादिकमपीति मात्रादिविषये चिंता कार्येत्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥